

досягається за умови проходження декількох середньострокових економічних циклів. У їх межах відбувається адаптація господарської системи до наявних ринкових відносин, а також усталене забезпечення державою задекларованих соціальних гарантій. Подібна тенденція охоплює визначення певного оптимуму щодо здійснення соціальної політики та державних соціальних витрат. Досягнувши цього оптимального рівня, та чи інша країна прагне його зберегти, адже він сприяє ефективній і виваженій реалізації основних соціальних функцій держави.

Список використаних джерел

1. Дмитрук П. М. Особливості зарубіжної практики забезпечення безпеки в соціально-економічній сфері [Електронний ресурс] / П. М. Дмитрук. – Режим доступу : <http://www.academy.gov.ua/ej/ej12/txts/10dpmsses.pdf>.
2. Офіційний веб-сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
3. Старостенко Н. Бюджетна підтримка ЄС в Україні [Електронний ресурс] / Н. Старостенко, О. Саєнко, В. Колосова, Н. Слинько ; за заг. ред. Н. Старостенко. – К. : ФОП Москаленко О.М., 2014. – 60 с. – Режим доступу : <http://www.minfin.gov.ua/uploads/redactor/files/55d2e382c5886.pdf>.
4. OECD Factbook 2016: Economic, Environmental and Social Statistics [Electronic resource]. – Paris : OECD, 2016. – Access to: http://www.iberglobal.com/files/2016/oecd_factbook_15_16.pdf.

Надійшла до редколегії 18.10.2016 р.

УДК 351.84:314.114 (477)

ЗАПРОВАДЖЕННЯ СІМЕЙНО ОРІЄНТОВАНОЇ МОДЕЛІ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ НАРОДЖУВАНOSTІ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПОДОЛАННЯ ДЕПОПУЛЯЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ

Афанасьєва Ю. В.,

доцент кафедри соціальної і гуманітарної політики,
Харківський регіональний інститут державного управління
Національної академії державного управління при Президентові України,
м. Харків

Обґрунтовано необхідність запровадження та сутність сімейно орієнтованої моделі державної підтримки народжуваності як інструменту подолання депопуляційних процесів в Україні. Описано її складові та взаємозв'язки між ними.

Ключові слова: сімейно орієнтована модель державної підтримки народжуваності, соціальний інститут, сім'я, держава, ринок, громадянське суспільство, механізми підтримки сім'ї.

Afanasieva Yu. V.,

Associate Professor of Social and Humanitarian Policy Department, KRI NAPA, Kharkiv

INTRODUCTION OF FAMILY-ORIENTED MODEL OF BIRTHRATE GOVERNMENT SUPPORT AS A TOOL TO OVERCOME DEPOPULATION PROCESSES IN UKRAINE

The necessity of implementation as well as the essence of family oriented model of state support of birth rate as an instrument to overcome depopulation processes in Ukraine has been grounded. Its components and interrelations between them have been described.

Key words: family oriented model of state support of birth rate, social institute, family, state, market, civil society, mechanisms of family support.

© Афанасьєва Ю. В., 2016

Постановка проблеми. Сучасна демографічна ситуація визначається дослідниками як кризова, що вимагає негайного запровадження низки заходів, направлених на її покращання. Поглиблення депопуляційних процесів, спричинене стрімким зниженням рівня народжуваності, негативно впливає на динаміку чисельності працездатного населення, що позначається на основних соціально-економічних показниках і, як наслідок, показниках демографічного і людського розвитку країни.

Одним із шляхів подолання демографічної кризи вважається підтримка одного із основних соціальних інститутів, який відіграє ключову роль у процесі відтворення населення, а також у формуванні фундаментальних ціннісних настанов особистості на первинному етапі її життя, що безпосередньо впливає на кількісний та якісний склад населення. Таким інститутом є сім'я. Спираючись на те, що інститут сім'ї виконує комплекс демографічних функцій, можна дійти висновку, що від ступеня розвитку й умов функціонування сім'ї буде залежати зміна рівня народжуваності та формування людського капіталу країни. Тому конче потрібним є зміна конфігурації взаємовідносин між окремими інститутами і зосередження їхніх зусиль на сприянні розвитку саме інституту сім'ї для досягнення цілей демографічного розвитку.

Аналіз публікацій за темою дослідження. Увага багатьох вітчизняних і зарубіжних дослідників, серед яких І. Курас, Е. Лібанова, Л. Ноджак, С. Пиріжков, І. Прибиткова, В. Скуратівський, А. Батгерфілд, Ф. Кауфманн, П. Мак-Дональд та багато інших, Уже тривалий час прикута до вивчення функціонування інституту сім'ї, а також до аналізу демографічних проблем в процесі запобігання демографічної кризи. Теоретико-методологічні засади теорії державного управління, які покладено в основу розроблення механізмів державної підтримки сім'ї, містяться в наукових працях таких вчених, як Г. Атаманчук, В. Бакуменко, А. Дегтяр, В. Єлагін, Д. Карамішев, Г. Одінцова, Н. Нижник, Ю. Сурмін та ін.

Метою статті є обґрунтування необхідності запровадження сімейно орієнтованої моделі державної підтримки народжуваності і розкриття її сутності для подолання депопуляційних процесів.

Виклад основного матеріалу. Для забезпечення подолання депопуляційних процесів в країні пропонується запровадити сімейно орієнтовану модель державної підтримки народжуваності, схематичне зображення якої подано на рисунку.

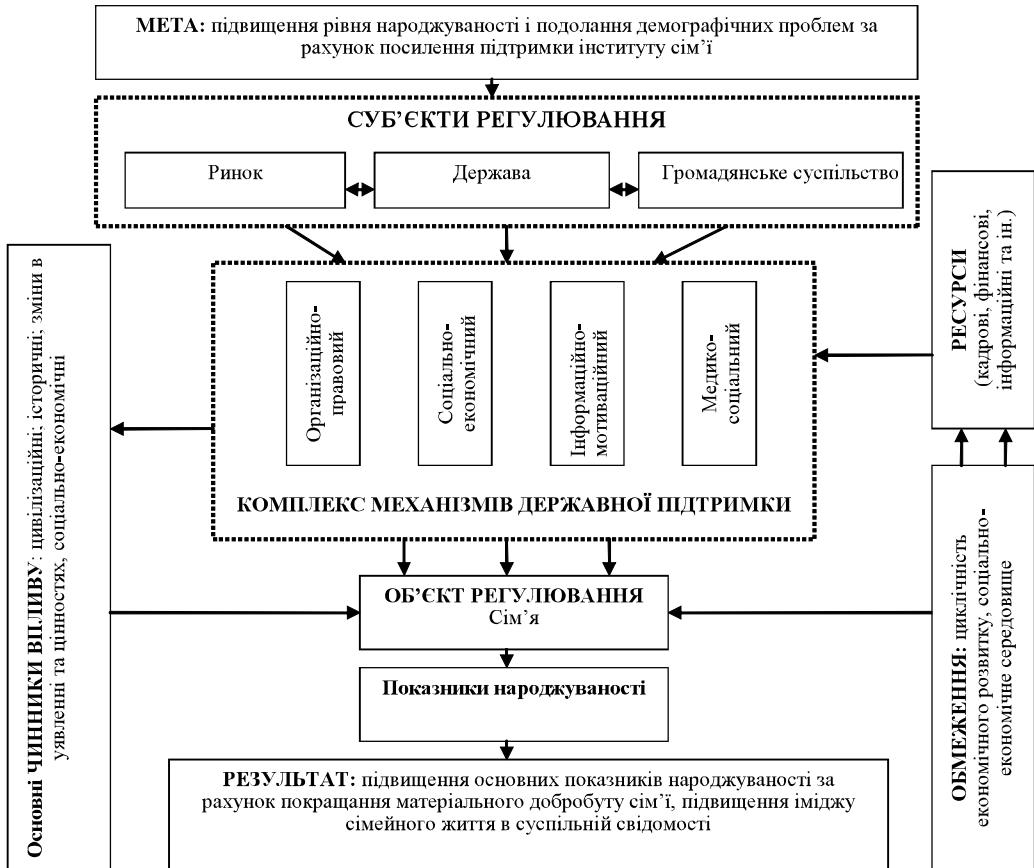
Метою запровадження моделі є створення умов для розвитку інституту сім'ї соціально-економічного характеру, а також таких, що спрямовані на формування в суспільстві норми сімейного способу життя як найкращої та бажаної форми спільного проживання та збереження дітородних орієнтацій населення для піднесення рівня народжуваності і подолання демографічних проблем.

Зазначена мета повинна реалізуватися вирішенням завдань та запровадженням заходів, націлених на подолання дії негативних факторів впливу на виконання інститутом сім'ї репродуктивної функції, одночасно сприяючи адаптації як самої сім'ї, так і методів та інструментів державного впливу до наявних тенденцій розвитку суспільства в політичній, соціальній, економічній та інших сферах.

Під суб'єктами, які здійснюють діяльність з підтримки та розвитку інституту сім'ї, пропонується розуміти головні соціальні інститути – державу, ринок і громадянське суспільство. Визначимо роль кожного з них у розвитку сім'ї та наявні проблеми, що виникають у процесі їхньої взаємодії.

Сім'я є найдавнішим суспільним інститутом, який спочатку виконував одну функцію – функцію задоволення фізіологічних потреб, відтворення нащадків. Потім, із розвитком суспільства, до репродуктивної функції сім'ї додалися ще інші соціально значущі функції, які згодом було передано іншим соціальним інститутам.

Проте єдиною незмінною функцією, що залишалась прерогативою інституту сім'ї в будь-який період розвитку суспільства, є функція відтворення населення. Жоден з інших соціальних інститутів не в змозі виконувати її, що доводить унікальність, незмінність та важливість сім'ї для суспільства і держави в цілому.

Рисунку. Сімейно орієнтована модель державної підтримки народжуваності

Завданням решти інститутів по відношенню до сім'ї є створення належних умов її комфортної життєдіяльності, зокрема для повноцінного виконання комплексу демографічних функцій.

Ані держава, ані ринок, ані громадянське суспільство не може існувати без сім'ї, оскільки для кожного з них вона є і об'єктом, і суб'єктом певного виду діяльності, будь то господарської чи суспільної. Сім'я як соціальний інститут є джерелом не лише біологічного, а й фізичного і духовного відтворення населення будь-якої держави, у цьому і полягає її соціальна значущість. Більш того, сім'я є базовим інститутом, у якому формується первинний людський капітал.

Спираючись на ставлення економістів до сім'ї як до економічної категорії, зауважимо, що саме в ній найповніше реалізуються функції домогосподарства як суб'єкта господарської діяльності. Крім того, в умовах ринкової економіки часто спільне проживання людей є пов'язаним із приватним виробництвом, що дозволяє дійти висновку про існування тісного взаємозв'язку між інститутом сім'ї і ринком [1].

Завдяки функції первинної соціалізації, що входить до набору демографічних функцій сім'ї, відбувається взаємодія між сім'єю і громадянським суспільством. Від ступеня виконання цієї функції залежать динаміка та рівень розвитку громадянського суспільства, оскільки завдяки їй здійснюється закладання певних норм і правил поведінки в суспільстві, передавання наступним поколінням ціннісних орієнтацій і моральних настанов, що притаманні суспільству чи певній соціальній групі.

Тож, доцільним вважається змінити конфігурацію в системі відносин між головними соціальними інститутами шляхом розміщення інституту сім'ї в центрі зважаючи на його важливість для дієздатності й розвитку решти соціальних інститутів і, водночас, з огляду на їхню значущість для розвитку самої сім'ї. Подібна розстановка головних суб'єктів регулювання демографічних процесів дозволить отримати максимальний ефект від їхнього взаємозв'язку, що сприятиме підвищенню рівня народжуваності за рахунок концентрації зусиль соціальних інститутів на підтримці та розвитку інституту сім'ї.

Необхідно враховувати той факт, що кожен із зазначених інститутів постійно розвивається. Якщо один із них робить крок уперед у своєму розвитку, тобто набуває інваріантної надбудови, то держава, як інститут, що акумулює в собі владні повноваження і має можливість використовувати увесь спектр наявних інструментів, повинна допомогти решті інститутів досягти такого ж рівня для пропорційності динаміки розвитку. В іншому випадку виникає соціальна напруга або соціальний вибух [2, с. 303].

Держава за допомогою різноманітних механізмів здійснює вплив на відносини між ринком, громадянським суспільством та сім'єю для вирішення демографічних проблем.

Наприклад, сучасна демографічна ситуація, стан розвитку інституту сім'ї, зниження його цінності вимагає від суспільства більшої активності й участі у вирішенні цих питань у вигляді розширення мережі громадських організацій з вирішення проблем сім'ї. Однак без удосконалення законодавчої бази, без створення державою мотивації для утворення таких організацій, без проведення належної реформи з децентралізації влади і запровадження реальної дії принципу субсидіарності ця проблема буде існувати й надалі.

Водночас розвиток соціально відповідального бізнесу також стає однією з ключових передумов посилення підтримки сім'ї на державно-приватних засадах.

Отже можна дійти висновку, що держава, громадянське суспільство і ринок допомагають сім'ї вирішувати ті чи інші проблеми, створюючи інституціональний комплекс суб'єктів підтримки цього інституту.

Проте ефективність відносин між сім'єю та іншими обраними соціальними інститутами потребує суттєвого покращання шляхом запровадження конкретних механізмів, які зможуть забезпечити всебічну підтримку інституту сім'ї та розроблення відповідного інструментарію.

До таких механізмів віднесемо організаційно-правовий, соціально-економічний, інформаційно-мотиваційний і медико-соціальний.

Організаційно-правовий механізм забезпечує приведення засад державної демографічної політики, в контексті якої здійснюється державна підтримка сім'ї, у відповідність до її потреб, інтересів та вектору розвитку. Соціально-економічний механізм забезпечує економічні умови для створення та функціонування сім'ї, для сприяння збільшенню кількості сімей з декількома дітьми. Основними елементами цього механізму є забезпечення зайнятості осіб, які мають неповнолітніх дітей, фінансова підтримка сімей із дітьми, вирішення житлових питань. Застосування інформаційно-

мотиваційного механізму передбачає використання набору важелів і стимулів, спрямованих на піднесення цінності та ролі сім'ї в суспільстві, підвищення рівня народжуваності за рахунок формування ціннісних орієнтирів на сім'ю з декількома дітьми. Медико-соціальний механізм направлений на піднесення репродуктивного здоров'я кожної окремої особи, сім'ї та суспільства загалом, а також на захист материнства, батьківства і дитинства, створення можливих умов для можливості народження дітей.

Найефективнішим способом досягнення мети регулювання будь-якого процесу є комплексне застосування різноманітних механізмів. Тому наявність сучасних демографічних тенденцій, урахування особливостей розвитку сім'ї як ключового інституту в сфері відтворення населення, існування потреби в нівелюванні негативних впливів на демографічні процеси і на ступінь виконання сім'єю репродуктивної функції зумовлює необхідність комплексного застосування механізмів підтримки сім'ї в межах сімейно орієнтованої моделі державної підтримки народжуваності. Саме такий підхід приведе до найбільш результативного й ефективного процесу досягнення накресленої мети.

Для запровадження зазначених механізмів державної підтримки сім'ї в рамках запропонованої моделі необхідна наявність комплексу ресурсів різної природи. Серед них назвімо кадрові, інформаційні, фінансові, технічні ресурси. Без належного обсягу ресурсів буде неможливим здійснювати вплив суб'єкта регулювання на його об'єкт і, відповідно, досягти бажаних результатів, що походять з накресленої мети.

Механізми державної підтримки сім'ї в рамках моделі впливають як безпосередньо на інститут сім'ї, спонукаючи різними важелями, стимулами, заходами та засобами її дітородну активність, так і опосередковано – завдяки нівелюванню негативних впливів на розвиток об'єкта регулювання, що зумовлені такими факторами, як цивілізаційний, історичний, ціннісний та соціально-економічний.

Прагнучи досягти накресленої мети сімейно орієнтованої моделі державної підтримки народжуваності необхідно обов'язково врахувати ті процеси і явища, які накладають певні обмеження на належний рівень розвитку сім'ї, а також на фінансову спроможність держави щодо здійснення підтримки сім'ї. Серед таких обмежень назвімо циклічність економічного розвитку і суспільного виробництва, соціально-економічне середовище.

Висновки. Отже, у рамках сімейно орієнтованої моделі державної підтримки народжуваності суб'єкти регулювання здійснюють цілеспрямований всебічний вплив на розвиток об'єкта регулювання – сім'ї – за допомогою комплексу механізмів державної підтримки, що діють як прямо на розвиток сім'ї, так і через здійснення впливу на зовнішні фактори шляхом посилення дії позитивних факторів і нівелювання негативних відповідно до обсягу необхідних ресурсів при врахуванні економічних обмежень. Результатом має стати збільшення рівня народжуваності за рахунок покращання добробуту й підвищення авторитету сім'ї, іміджу сімейного способу життя в суспільній свідомості.

Список використаних джерел

1. Гегель Г. В. Ф. Философия права / Г. В. Ф. Гегель ; [пер. с нем. Я. Г. Стоппнер, М. И. Левина ; ред. и сост. : Д. А. Керимов и В. С. Нерсисянц]. – М. : Мысль. Ред. филос. лит., 1990. – 524 с. – (АН СССР. Ин-т философии. Серия "Филос. наследие").
2. Єлагін В. П. Теоретико-методологічні засади становлення та розвитку соціальної держави : дис. ... д-ра держ. упр. : 25.00.01 / Віктор Павлович Єлагін. – К., 2013. – 416 с.

Надійшла до редколегії 01.10.2016 р.